

Egy előadás története, vázlata és üzenetei

Albert Schweitzer – a sokszínű Ember

Az első találkozás

Egy hideg téli napon tétován bolyongtam egy szegedi antikvárium polcai között. Korábbi vásárlásaimnak köszönhetően ingyen választhattam magamnak egy meghatározott értékű könyvet az antikvárium választékából. Megakadt a szemem egy kifakult borítójú könyvön, amelyről egy Albert Einstein-szerű arc nézett rám. Az Albert is stimmelt, csak nem Einstein volt a címe, hanem Schweitzer. Hallottam már róla ezt-azt. Úgy gondoltam, elviszem, legfőljebb ha unalmas, nem olvasom el. Láttam, hogy a könyvben több helyen J.S. Bachot is említik. „Na, ha Bachot szerette, nem lehetett rossz ember.” – és betettem a könyvet a kosaramba. Így találkoztam először Albert Schweitzerrel.

Hogyan lettem Schweitzer-„szakértő”?

Sehogy. Elolvastam a könyvet. Aztán rátaláltam még egy róla szóló könyvre – „véletlenül”. Valami megfogott az életrajzát olvasva. Az írásaiból érződött valami. A legnagyobb megpróbáltatásokról és nehézségekről is teljesen tárgyilagosan, egyszerűen írt minden kesergés és bűnbakkeresés nélkül. Azon kaptam magam, hogy társaságban, magánbeszélgetések során egy felmerülő témával kapcsolatban Schweitzerről beszélek a beszélgetőtársaimnak, az életéből vett példával vagy az írásaiból vett gondolatokkal próbálok egy-egy aktuális problémát megértetni, elmagyarázni, az osztályfőnöki órán a könyvből olvasok föl az osztályomnak. Aztán egy barátnőmtől kaptam még egy Schweitzer-könyvet, egy másiktól pedig kölcsön kértem, amikor nála vendégeskedve megláttam a könyvespolcán. „De visszaadod!”. „Természetesen” – mondtam. Szakértője nem lettem a témának, csak egy lelkes tanulmányozója.

Az előadásra készülve

Az előadás szerkezete magától adódott. Azt viszont nehéz volt eldönteni, hogy ebből a nagyon gazdag és sokszínű életútból mire is helyezzem a hangsúlyt. Mit üzenhet nekünk ma Schweitzer? Próbáltam elképzelni a közönséget, kik fognak ott ülni. Vajon miről hallanának legszívesebben? 20–30 ember fog megajándékozni a figyelmével, ezzel nem élhetek vissza. Albert Schweitzer a filozófus, a teológus, az orgonista, a Bach-kutató, a hangszerépítő, az orvos, a hitoktató, a világutazó, a misszionárius, a családapa, a humanista, az ember... Ez az, megvan a címe: Albert Schweitzer – a sokszínű Ember.

Az előadás

Az előadásra 2008. április 20-án került sor. Barátok, ismerősök ülnek körbe várakozón az elhasznált iskolaszékeken, mint túlkoros iskolások. Családias a hangulat. Ne tartson senki előadást, aki nem hisz a témájának a nagyszerűségében. Hiszem, hogy Albert Schweitzer életútja számtalan tanulsággal szolgál, elementáris ereje van. Egy órányi – sok-sok idézettel fűszerezett – beszéd után

a mondandóm feléig jutottam. „Legközelebb folytatom, nincs értelme összecsapni”– mondom. Így lett az előadásom két részes. A második előadást néhány héttel később tartom meg. Van annyi előadási rutinom, hogy észrevegyem, a hallgatóság „jön velem”, együtt gondolkodunk. Ez a második előadás utáni hallgatói kérdésekből is kiderül: többen hozzászólnak, kérdéseket tesznek fel, talán nem is nekem, inkább mindannyiunknak. Megint érzem a kérdezés örömeinek és egymás meghallgatásának isteni ajándékát.

Az előadás utóélete

A szabadkai csoport az érdeklődését kielégítendő felkért egy újabb előadót, beszéljen Schweitzer örökségéről, a lambarénai kórházról. Sajnos én lemaradtam erről az előadásról. Azóta nem olvastam semmit Schweitzerről, Schweizertől, nem is tartottam erről több előadást. Talán nem is él bennem? Most, hogy egy év távlatából megpróbálom felvázolni az előadás fő vonulatát, ugyanazt érzem, mint amikor először találkoztam az első Schweitzer-könyvemmel. Jó lesz most újra átgondolni azokat a gondolatokat – újabb személyiségformáló tusa lelkiismeretem egy elhallgattatni próbált részével?

Az előadás szerkezete forrásmegjelöléssel és idézetekkel

1. Bevezető

- 1.1. Hogyan kerültem kapcsolatba Albert Schweitzerrel
- 1.2. Az előadás meghívóira érkezett említésre méltó visszajelzések (Szukola Géza, Surányiné Réti Katalin, Mészáros Zoltán)

2. Fő rész

- 2.1. Életút („*Tudtam, hogy eléggé egészséges, erős idegzetű, szívós, meggondolt, igénytelen vagyok, és megvan bennem mindaz, ami elhatározásom megvalósításához szükséges. Ezenfelül – úgy gondoltam – elegendő lelkiismerettel rendelkezem, hogy elviseljem tervem esetleges kudarcát.*”)
 - 2.1.1. A.Sch. külső leírása (alkat, öltözködés)
 - 2.1.2. A.Sch. élete évszámokban [2/437]
 - 2.1.3. Hogyan született a nagy elhatározás? [1/74 „Már jó ideje...élhetek.”]
 - 2.1.4. Első próbálkozások (árvaház, csavargók, szabadult rabok, együttműködés a hivatalos szervekkel)
 - 2.1.5. Párizsi Missziós Társaság [1/77 „Az egyháznak...értem”]
 - 2.1.6. Gondolatok a nagy elhatározásokról [1/78/ „A viták...vele.”], [1/79 „A cselekvés...hősök.”], [1/80 „E kivételezettek...kimerül.”], [1/81 „Az ember...jövője.”], [1/82 „Annak alapján...embereket.”]
 - 2.1.7. Miért éppen orvos? [1/82]
 - 2.1.8. Doktrinális kérdések [1/84]
 - 2.1.9. 1913: „Végre szabad lett az út” [1/96]
- 2.2. A.Sch. és a filozófia („*A félév végén egy beszélgetésünk során, melyet a strasbourg-i egyetem lépcsőjén, esernyő alatt folytattunk, Kant vallásbölcseletét javasolta nekem, s ez nagyon is ínyemre volt.*”)
 - 2.2.1. Két filozófus: Windelband és Ziegler [1/31] [1/31 „A disszertáció...címmel.”], [1/28 „E tanulmányaimmal...kifejezésének”], [1/29 „Ahelyett...konzekvens.”]
 - 2.2.2. Kant vallásfilozófiája „A tiszta ész kritikájá”-tól „A vallás a pusztá ész határain belül”-ig

- 2.2.3. Prédikáció és filozófia [1/31]
- 2.2.4. A filozófiatanulás hatása [1/99 „Ahelyett...töltött el.”]
- 2.3. A.Sch. és a teológia („Az igazság mindenképpen értékesebb, mint a tévedés. Ez a történeti igazságra is vonatkozik. Még ha a hívők szemében meghökkentőnek is tűnik fel, és eleinte nehézségeket okoz, a végeredmény káros nem lehet. Csak elmélyítheti a vallásosságot. A vallásnak tehát nem kell félnie a történeti igazsággal való szembesítéstől.”)
 - 2.3.1. Két teológus: Karl Bulde (Ótestamentum) és Heinrich Julius Holtzman (Máté, Márk, Lukács)
 - 2.3.2. katonai szolgálat (1897 őszén) [1/19 „Máté...valóra?”]
 - 2.3.3. „Te vagy-e az eljövendő?” [1/19]
 - 2.3.4. 1897-ben szigorlatozik [1/23 „Az utolsó...értelmezéssel.”]
 - 2.3.5. Teológiai licenciátus (1900) [1/37 „Az utolsó...szereztem.”]
 - 2.3.6. Milyen a jó prédikáció? [1/32] [1/33 „Azt a célt...szabadság.”]
 - 2.3.7. Jézus munkálkodásának két korszaka [1/40]
 - 2.3.8. „Jézus életével foglalkozó kutatások története” (1906) [1/46]
 - 2.3.9. A kutató felelőssége [1/53 „Minthogy...szembesítéstől.”]
 - 2.3.10. A történeti igazság [1/56 „A lelkesznek...tanításait.”]
 - 2.3.11. Pál apostol misztikája
- 2.4. A.Sch. és az etika („Minden mélységbe hatoló gondolkodás erkölcsi miszticizmusba torkollik. A racionális az irracionálissal folytatódik. Az élet tiszteletének erkölcsi miszticizmusa olyan racionalizmus, amely erőit lényünk szellemi természetéből meríti.”)
 - 2.4.1. 1915 előtti gondolatai [1/119]
 - 2.4.2. Világ- és életigenlés [1/125]
 - 2.4.3. Az élet tisztelete [1/127]
 - 2.4.4. Az ember emberhez való viszonya csak egy része az erkölcsnek
 - 2.4.5. Kétféle gondolkodás (honnan származik az élet tiszteletének gondolata?)
 - 2.4.6. Új lendülettel [1/157]
 - 2.4.7. Kultúra és erkölcs (a kultúra definíciója, túl általános, biológiai élet, magasabb és alacsonyabb rendűség, társadalmi dimenzió) [1/160, 121]
 - 2.4.8. Pesszimizmus és optimizmus [1/189 „Képtelen...szenvetést.”]
- 2.5. A.Sch. és a zene („A régi orgonák megtartásáért vívtam a legélesebb harcokat. Mennyi ékesszólással küzdöttem a szép, öreg orgonák halálos ítélete ellen! Hány orgonista, akinek azt mondtam, hogy öregsége és törődöttsége miatt megvetett orgonája szép, és érdemes felújítani, fogadta szavaimat azzal a hitetlenkedő mosollyal, amellyel Sára hallgatta az ivadékaikról szóló ígéretet.”)
 - 2.5.1. Orgonálás
 - 2.5.1.1. Eugen Münch (Mulhouse)
 - 2.5.1.2. Charles-Marie Widor (Párizs)
 - 2.5.1.3. Ernst Münch (Strasbourg, 1887, Bach Társaság, Wagner)
 - 2.5.2. J.S. Bach
 - 2.5.2.1. Bach-tanulmányok (1905-ben 455 oldal, 1908-ban 844 oldal)
 - 2.5.2.2. Bach művészete [1/63 „Bach művészetének...adjuk elő.”], [1/64 „Minthogy...befejezni.”]
 - 2.5.2.3. A boldogság-ritmusok Bachnál [1/495]
 - 2.5.2.4. Bach orgonaművei (amerikai fölkérésre)

2.5.3. Orgonaépítészet

- 2.5.3.1. Hogyan kezdtem el orgonákkal foglalkozni? [1/66 „1896
őszén...vizsgáltam meg.”]
- 2.5.3.2. „Német és francia orgonaépítészet és orgonaművészet”
(1906)
- 2.5.3.3. Az orgonakészítés virágkoráról (1850–1880) [1/68]
- 2.5.3.4. Akusztikai kérdések [1/67]
- 2.5.3.5. Nemzetközi Orgonakészítési Szabályzat (1909) [1/69]
- 2.5.3.6. A művészet célja az abszolút, és nem az archaikus [1/73
„Az orgonakészítés...hiábavaló!”]
- 2.5.3.7. „Afrikában a vén feketéket menti, Európában meg a vén
orgonákat”

2.6. A.Sch. és az orvoslás („*Bármily korlátozottak is a rendelkezéseimre álló eszközök, mégis sokat tehetek. Ha elnézem például a fekélyes betegeket, akiknek közötés után nem kell már a sárban tapickolniuk sebes lábukkal – ez olyan nagy öröm, hogy ezért egymagában is érdemes volna itt dolgoznom.*”)

2.6.1. Az egyetemista évek

- 2.6.1.1. Beiratkozás az egyetemre [1/86 „Amikor...volna.”]
- 2.6.1.2. A természettudományokról [1/89 „A
természettudományok...igazságként.”]
- 2.6.1.3. 1909 – fordulat a tanulmányokban [1/99]
- 2.6.1.4. Doktori disszertáció (Jézus állítólagos elmebaja) [1/91,
92]

2.6.2. Betegségek, amelyekről ír [1/113 „Elsősorban...leggyakrabban.”]

- 2.6.2.1. Megfázás [1/236]
- 2.6.2.2. Nikotinmérgezés [1/237]
- 2.6.2.3. Fogfájás
- 2.6.2.4. Napszúrás és malária [1/240]
- 2.6.2.5. Álomkór (terjedése, Trypanosoma)[1/254, 337]
- 2.6.2.6. Fekély, homokibolha [1/250, 259, 260]
- 2.6.2.7. Framboesia [1/260]
- 2.6.2.8. Lepre [1/261]
- 2.6.2.9. Mocsárláz (malária) [1/261]
- 2.6.2.10. Vérhas (amőbás, bacilliáris) [1/262, 378, 383]
- 2.6.2.11. Bányaféreg [1/379]
- 2.6.2.12. Szívbetegség
- 2.6.2.13. Rüh [1/224]

2.6.3. Sérülések

- 2.6.3.1. Mérgezés, rontás, fétis [1/235, 373]
- 2.6.3.2. Vadászbaleset [1/337, 403]
- 2.6.3.3. Harapás [1/377, 368]

2.6.4. Műtétek

- 2.6.4.1. Sérv [1/262]
- 2.6.4.2. Elefántiózis [1/382]

2.6.5. A kórház

- 2.6.5.1. Joseph Azoawanié és tanács a menthetetlen betegekkel
kapcsolatban [1/253, 339]
- 2.6.5.2. A hálás fölépülők
- 2.6.5.3. A varázsló (oganya) és a féregelmélet
- 2.6.5.4. A kórház kapacitása (30-40 beteg naponta)

- 2.6.5.5. Temetések [1/377]
- 2.6.5.6. Az új kórház
- 2.6.5.7. Házirend (levelezés, köpködés, élelmezés)
- 2.6.5.8. Gyógyszerek
- 2.6.5.9. Nyilvántartási rendszer
- 2.6.5.10. Kórházfalu
- 2.6.5.11. A feleség és a személyzet
- 2.6.6. Kritikák [2/427]
- 2.6.7. Küldetéstudat [1/225] [1/361 „Talán...ellen.”] [1/384]
- 2.7. A.Sch. és Afrika („*Hihetetlennek tűnik, hogy hónapokra elválok a feketéktől. Mennyire meg lehet őket szeretni, bár sok gondot okoznak az embernek! Mennyi szép vonást fedezhetünk fel bennük, ha eltekintünk a természet gyermekének néhány esztelen cselekedetétől, és megkeressük bennük az embert! Feltárulkoznak előttünk, ha szeretettel és türelemmel közeledünk hozzájuk!*”)
- 2.7.1. Az Ogouué-mente
 - 2.7.1.1. Az éghajlat [1/202]
 - 2.7.1.2. Rovarok (vándorhangya) [1/301]
 - 2.7.1.3. Történelmi előzmények
 - 2.7.1.3.1. A nyolc törzs [1/202]
 - 2.7.1.3.2. A feketék és az I. világháború [1/118]
 - 2.7.1.4. Gazdaság
 - 2.7.1.4.1. Fakitermelés és éhínség
 - 2.7.1.4.1.1. Fafajták [1/276]
 - 2.7.1.4.1.2. Fakitermelő munkások [1/355]
 - 2.7.1.4.1.3. A fa kivágása [1/265]
 - 2.7.1.4.1.4. A fa feldarabolása (határidő)
 - 2.7.1.4.1.5. A fa értékesítése [1/271]
 - 2.7.1.4.2. Földművelés – ami megterem (kávé, bors, fahéj, vanília, kakaó, banán, manióka) és ami nem (rizs, burgonya, gabona)
- 2.7.2. A bennszülöttekről
 - 2.7.2.1. Mentalitás
 - 2.7.2.1.1. Munkakedv, lopás [1/243, 277]
 - 2.7.2.1.2. Alkohol (pálmabor) [1/155, 287]
 - 2.7.2.1.3. Paláver [1/252]
 - 2.7.2.1.4. Kannibalizmus [1/248]
 - 2.7.2.2. A többnejűség hátteréről (gazdasági és szociális okok) [1/288]
 - 2.7.2.3. A bennszülött értelmiségi [1/384, 286]
 - 2.7.2.4. Hiedelmek és hiszékenységi
 - 2.7.2.4.1. A leopárdember [1/330]
 - 2.7.2.4.2. A bűvész [1/409]
- 2.7.3. Missziós munka
 - 2.7.3.1. Az elmélkedő bennszülött (a bennszülöttek és a vallási tanítások) [1/307]
 - 2.7.3.2. A (protestáns és katolikus) missziós telepek emberállománya [1/203]
 - 2.7.3.3. Hogyan működik egy misszió? [1/311]
- 2.7.4. Gyarmatosítás avagy a fehér ember Afrikában

- 2.7.4.1. Milyen az egészséges gyarmatpolitika? [1/285
„Kamerunban...gyarmatpolitikának.”]
- 2.7.4.2. A koncesszió jó és rossz oldala [1/284]
- 2.7.4.3. Fehérek és feketék viszonya (technika és egyéniség,
távolságtartás, erkölcsösnek maradni)[1/291]
- 2.7.4.4. A szellemi munka mint túlélési technika [1/305]
- 2.7.5. A.Sch. érzelmi kötődése [1/419]

3. Befejezés

3.1. Magyar vonatkozások

- 3.1.1. Magyarok, akik Lambarénében dolgoztak [4/163]
- 3.1.2. Magyarok, akik A.Sch.-rel leveleztek [4/165]

3.2. Lambaréné ma

3.3. Források

- 3.3.1. Albert Schweitzer: Életem és gondolataim, Gondolat, Budapest, 1974
- 3.3.2. Borisz Noszik: Schweitzer, Kossuth Kiadó, Budapest, 1976
- 3.3.3. Ines Belski Lagazzi, Albert Schweitzer, Agapé, Újvidék, 1994
- 3.3.4. Dr.Marék Antal: Így élt Albert Scweitzer, Móra Könyvkiadó,
Budapest, 1976
- 3.3.5. Internet (például wikipedia)

Egy életmű üzenete

Mit mondhat a ma emberének Albert Schweitzer élete? Megpróbálok néhány tanulságot leszűrni többek között felhasználva az előadást követő hozzászólásokat is, habár a schweitzeri életmű hatása a ma emberére azon is múlik, hogy az adott egyén a saját életútjának mely szakaszán tart, és milyen tapasztalatokat szerzett eddig.

1. Életének 90 éve alatt bejárta fél Európát és Amerikát is, közben építette és fejlesztette az afrikai kórházát, tanulmányokat írt, orgonán gyakorolt. Vajon hogyan fért bele egyetlen emberi életbe ennyi minden. Miféle szívós kitartás és szigorú időbeosztás szükséges ahhoz, hogy időben ilyen hosszan és térben ennyire szétszórtnan tudott hatékonyan cselekedni, alkotni? Vajon mi jól gazdálkodunk-e az időnkkel, amely véges emberi életünkben rendelkezésünkre áll?

2. Fiatalkora óta kereste a lehetőséget, hogy hogyan tudna embertársai segítségére lenni. És nem habozott cselekedni. Ezt Böjte Csaba úgy fogalmazta meg legutóbbi, szabadkai prédikációjában (nem A.Sch.-rel kapcsolatban), hogy ne féljünk igent mondani az Istennek. Hányszor hárítjuk el mi a cselekvést valamilyen kifogással?

3. A.Sch. sikerei ellenére élete végéig szerény maradt, megőrizte egyszerűségét. Egy anekdota szerint egyszer megkérdezték tőle, miért utazik a vonaton mindig harmadik osztályon. „Mert nincs negyedik.” Vajon bennünket mennyire változtat meg a (vélt vagy valós) siker? Vajon meg tudjuk-e magunkban őrizni a naiv lelkesedést egy ügygel kapcsolatban akkor is, ha látványos sikereket (esetleg sikertelenséget) érünk el?

Természetesen Schweitzernek voltak heves bírálói is. A hatvanas években leginkább a korszellemnek nem megfelelő kórházát érte kritika. Bertrand Russel ezekkel a szavakkal kelt a védelmére 1964-ben: „Ámde nem kellemes az, amikor egy nemes ügyet anélkül kezdenek szemlélni, hogy megérteni kívánnák, és még dicsekednek is e megértés hiányával azok előtt, akik sohasem lennének hajlandók ilyesmire.”

Több mint negyven évvel a halála után is működik az a kórház, amelyet megalapított. Ez a kórház ma az összefogás és a segíteni akarás jelképe.